

Gerard Spong¹

Verjaringsbepalingen verhinderen een vervolging voor de moorden in Moiwana (1986) en de moord op Herman Gooding (1990) niet

Inleiding en samenvatting

Vanuit Suriname ben ik gevraagd een juridische onderbouwing te geven voor de stelling dat de moord op Herman Gooding, gepleegd op of omstreeks 4 augustus 1990, níet is verjaard.

Omdat die moord zowel feitelijk als juridisch nauw is verweven met Goodings heldhaftige onderzoek naar het bloedbad in Moiwana op 29 november 1986, het grootste bloedbad in de geschiedenis van Suriname, betrek ik ook de Moiwana moorden bij mijn betoog.

Kort gezegd houdt mijn betoog in dat de moorden te Moiwana en de moord op Herman Gooding naar Surinaams recht níet zijn verjaard.² Zou de Surinaamse rechter de toepasselijke verjaringsregel evenwel anders interpreteren en wél tot “verjaard” concluderen, dan geldt dat die verjaringsregel bij deze moorden niet kan worden toegepast, omdat Surinamese verplichtingen uit hoofde van het Amerikaans Verdrag voor de Rechten van de Mens (AVRM) zich daartegen verzetten (art. 106 Grondwet).

De moord op Gooding en de moorden te Moiwana zijn níet verjaard

Ten tijde van de Moiwana moorden in 1986 en de moord op Gooding in 1990 gold in het Surinaamse Strafrecht een verjaringstermijn van achttien jaren voor moord (art. 96 Sr). Deze verjaringstermijn van achttien jaren werd op 17 november 2004 afgeschaft.³ En dat was zeer waarschijnlijk geen toeval, want

¹ Gerard Spong is advocaat te Amsterdam.

² Het Constitutioneel Hof (CH) neemt in zijn beslissing over de Amnestiewet 1989 (CH-06, 23 augustus 2023) het standpunt in dat de misdrijven vermeld in de Amnestiewet 1989 zijn verjaard ingevolge art. 96 van het Wetboek van Strafrecht (p. 6). Dat juridisch niet onderbouwde standpunt is onjuist voor zover het de op 29 november 1986 te Moiwana gepleegde moorden betreft. Die Moiwana moorden vallen juridisch-technisch onder “een strafbaar feit begaan ter voorkoming, het tegengaan of ter bestrijding van de strafbare feiten vermeld onder a, b en c”, in art. 1, aanhef en onder d, van de Amnestiewet 1989. De Amnestiewet 1989 zelf is als gevolg van de CH-beslissing van 23 augustus 2023 onverbindend geworden en geldt dus niet meer, zodat een vervolging niet meer op die wet kan afstuiten. Overigens had het Surinaams Openbaar Ministerie gelet op de verplichtingen voortvloeiend uit het Amerikaans Verdrag voor de rechten van de Mens (AVRM) en art. 106 Grondwet sowieso aan die Amnestiewet 1989 voorbij moeten gaan. Dat schrijft het Inter-Amerikaans Hof voor de Rechten van de Mens (IAHRM) voor.

³ Wet van 16 november 2004, houdende nadere wijziging van het Wetboek van Strafrecht (G.B. 1911, No. 1, zoals laatstelijk gewijzigd bij S.B. 2002, No. 69) (S.B. 2004, No. 105). Verjaring werd toen afgeschaft voor moord, gekwalificeerde doodslag, misdrijven tegen de menselijkheid en oorlogsmisdrijven. Bij de herziening van het Wetboek van Strafrecht in 2015 (Wet van 30 maart 2015, S.B. 2015, No. 44) werd het aantal misdrijven

met een verjaringstermijn van achttien jaren zouden de op 29 november 1986 gepleegde moorden op 30 november 2004 verjaren. De precaire machtsverhoudingen in het Suriname van toentertijd en ook een vooruitziende blik komen in de omfloerste bewoordingen van de memorie van toelichting bij deze (door Venetiaan doorgevoerde) wetswijziging duidelijk naar voren:

“Het is gewenst de verjaringstermijn van de ernstige delicten te schrappen zulks mede omdat er belemmerende omstandigheden aanwezig kunnen blijken die een berechting van dergelijke delicten op kortere termijn niet, ja zelfs niet binnen de gangbare maximale verjaringstermijn van achttien jaren, mogelijk maken.”⁴

Op de dag waarop deze wetswijziging in werking trad, 17 november 2004, liep de verjaringstermijn van de moorden in Moiwana nog. En ook liep toen de verjaringstermijn van de moord op Herman Gooding nog. Immers, ingevolge de oude verjaringstermijn van achttien jaren zouden de Moiwanamoord pas op 30 november 2004 verjaren en de moord op Herman Gooding enkele jaren later. Er was met andere woorden nog geen sprake van een ‘voltooide verjaring’.

De afschaffing van de verjaringstermijn voor moord op 17 november 2004 heeft naar mijn oordeel tot gevolg dat de Moiwanamoord en de moord op Herman Gooding nooit meer verjaren. Ik zal dit nader toelichten.

Naar hedendaagse rechtsopvatting in o.a. Nederland, België en Duitsland geldt bij verandering van wetgeving met betrekking tot de verjaring in strafzaken als uitgangspunt dat zo’n verandering direct van toepassing is, met dien verstande dat een al voltooide verjaring wordt geëerbiedigd. Dit uitgangspunt geldt ook bij een verlenging van lopende verjaringstermijnen.⁵

waarvoor geen verjaring meer geldt uitgebreid en werd daarnaast een verjaringstermijn verlengd “geïnspireerd door de veranderde tijdgeest en de opkomst van de mogelijkheden om door DNA-bewijs ook nog na vele jaren misdrijven op te lossen” (MvT, S.B. 2015, No. 44, p. 185).

⁴ MvT, S.B. 2004, No. 105, p. 3.

⁵ Zie HR 29 januari 2010, ECLI:NL:HR:2010:BK1998, NJ 2010, 231, herhaald in HR 17 december 2013, ECLI:NL:HR:2013:2013, NJ 2014, 204 en HR 1 december 2015, ECLI:NL:HR:2015:3441, NJ 2017, 127. AG Vegter merkt in zijn conclusie (nrs. 49-50) bij het arrest van 17 december 2013 op: “De regeling waarbij de termijn van de verjaringsregeling zelf worden gewijzigd, heeft een overwegend formeelrechtelijk karakter. Hieraan doet niet af dat deze regeling in het WvSr is uitgewerkt. De verlenging van de verjaringstermijn die het gevolg is van een wijziging van de verjaringsregeling komt niet in strijd met het bepaalde in art. 7, eerste lid, EVRM. Het verbod van terugwerkende kracht zoals dat is uitgedrukt in art. 1 Sr is evenmin in het geding terwijl de oude regeling evenmin voor de verdachte de gunstigste bepalingen bevat zoals is bedoeld in art. 1, tweede lid, Sr. Een wijziging van de verjaringstermijnen betreft geen nieuwe strafbaarstelling of verzwaring van strafbedreiging terwijl evenmin de strafrechtelijke positie van de verdachte anderszins wordt verzwaaard.” Onmiddellijke werking van de nieuwe verjaringsregeling is ook het uitgangspunt van de Wet van 16 november 2005, Stb. 2005, 595 (opheffing van de verjaringstermijn bij zeer ernstige delicten). Voor België, zie de nrs. 42 en 44 van Vegters conclusie, waarin o.a. wordt verwezen naar het Hof van Cassatie 29 juni 2011, P.11.0472.F, AC 2001, nr. 432,

Volgens het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) is dit uitgangspunt niet in strijd met art. 7 EVRM, waarin het strafrechtelijk legaliteitsbeginsel is neergelegd.⁶ En uit de rechtspraak van het Inter-Amerikaans Hof voor de Rechten van de Mens (IAHRM) volgt dat deze opvatting evenmin in strijd is met art. 9 AVR. Het IAHRM beperkt het legaliteitsbeginsel in dat artikel namelijk tot regels die van invloed zijn op de strafbaarstelling en de straf.⁷ Eenzelfde benadering wordt gevolgd door het Mensenrechtencomité van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (IVBPR).⁸

Hoewel de Surinaamse rechter voor zover bekend (nog) geen uitspraken heeft gedaan over de verlenging van verjaringstermijnen, is aannemelijk dat ook in Suriname bovengenoemde rechtsopvatting over directe toepasselijkheid van wijzigingen van verjaringstermijnen gevolgd zal worden. De Surinaamse rechter volgt immers geregeld de rechtspraak van de Hoge Raad, ook wat het legaliteitsbeginsel en de toepassing van de voor de verdachte gunstigste bepalingen betreft,⁹ terwijl het AVR en het IVBPR aan deze directe toepasselijkheid niet in de weg staan.

1683, 1685: *“Het algemeen beginsel van de retroactieve toepassing van de minst zware straf, dat is vastgelegd in artikel 2, tweede lid, Strafwetboek, is niet toepasselijk op de wetten die de berekening van de verjaring wijzigen en geen straf opleggen.”* En naar Hof van Cassatie 2 februari 2000, nr. P.99.0513.F: *“Overwegende dat de verjaringswetten geen invloed hebben op de grondslag van het recht, aangezien de verjaring van de strafvordering, dit is het verval van de mogelijkheid om de beklaagde te vervolgen door het verstrijken van een bepaalde termijn, in het belang van de maatschappij is ingesteld; dat die wetten, wanneer zij de verjaringstermijn verlengen, niet tot gevolg hebben dat de op het ogenblik van het misdrijf toepasselijke straf wordt verzwaaard, of dat een handeling of verzuim wordt gestraft die, op het ogenblik dat ze werden gepleegd, niet strafbaar was (...).”* Voor de Duitse rechtspraak zie de nrs. 37-39 van Vegters conclusie.

⁶ EHRM 22 juni 2000, NJ 2004/473 (Coëme tegen België), m.nt. E.A. Alkema par. 148-150.

⁷ IAHRM in de zaak Liakat Ali Alibux tegen Suriname (2014), par. 70: *“Given the aforementioned, the principle of legality, in the sense that a law existed prior to the commission of a crime, does not apply to regulations governing procedure, unless they have an impact on the classification of acts or omissions that at the time of commission were not criminal pursuant to the applicable law or the imposition of a penalty that is more serious than the one in place at the time of the commission of the crime.”* In de zaak Alibux stond de Surinaamse Wet in staat van beschuldigingstelling politieke ambtsdragers (2001) centraal. Het IAHRM (par. 76) oordeelde dat de onmiddellijke toepassing van die wet *“did not affect the classification nor the severity of the penalty, and thus the Court concludes that the State of Suriname did not violate, to the detriment of Mr. Alibux Ali Liakat, the right to freedom from ex post facto laws established in Article 9 of the American Convention.”*

⁸ Zie David Michael Nicholas tegen Australië, No. 1080/2002, UN Doc. CCPR/C/80/D/1080/2002, 24 maart 2004, par. 7.7, waarin wordt geoordeeld dat veranderingen van procedurele regels en bewijsregels nadat een strafbaar feit is begaan onder bepaalde omstandigheden relevant kunnen zijn voor de toepassing van art. 15 IVBPR (strafrechtelijk legaliteitsbeginsel), *“especially if such changes affect the nature of an offence.”* Een verandering en onmiddellijke toepassing van bewijsregels leverde in casu geen schending van artikel 15 IVBPR op.

⁹ Zie bijvoorbeeld Hof van Justitie 17 juli 2019, SRU-HVJ-2019-4, rov. 5.7.

Daarenboven geldt: het AVRМ verplicht Suriname tot vervolging met voorbijgaan aan eventueel beperkende nationale verjaringsregels

Zoals bekend heeft het Inter-Amerikaans Hof voor de Rechten van de Mens (IAHRM) in 2005 uitspraak gedaan in de zaak Moiwana. In die uitspraak oordeelt het IAHRM dat de moorden gepleegd in Moiwana buitengerechtelijke moorden (*extrajudicial killings*) zijn, die ernstige schendingen van de mensenrechten opleveren (*serious human rights violations*).¹⁰ Het staat buiten kijf dat verdragsrecht prevaleert boven nationaal recht.

De door Suriname bewerkstelligde en bestendigde voortdurende straffeloosheid sinds het Moiwanabloedbad leidt het IAHRM tot de conclusie dat Suriname diverse mensenrechten heeft geschonden, waaronder het recht op een menselijke behandeling en het recht op juridische bescherming.¹¹ Daarom draagt het IAHRM Suriname op om over te gaan tot onderzoek, vervolging en berechting van degenen die voor deze moorden verantwoordelijk zijn en bepaalt het daarbij expliciet dat de vervolging niet mag afstuiten op verjaringsregels of amnestiewetten.¹² De rechtspraak van het IAHRM is er bij ernstige schendingen van de mensenrechten op gericht dat herhaling wordt voorkomen door daders daadwerkelijk ter verantwoording te roepen en te bestraffen.

Voor de vervolging van de moord op Herman Gooding is hierbij van belang dat het IAHRM Suriname tevens opdraagt onderzoek te doen naar belemmeringen van het onderzoek naar de Moiwanamoord en de verantwoordelijken voor die belemmeringen te vervolgen en te bestraffen.¹³ Duidelijke taal dus. Het IAHRM merkt de moord op Herman Gooding aan als een van de vele belemmeringen van het onderzoek naar de moorden te Moiwana (*numerous incidents of obstruction of justice*).¹⁴ Suriname is *verplicht* om ook naar deze belemmeringen onderzoek in te stellen en de daders daarvoor te vervolgen en te bestraffen.¹⁵ Deze indringende boodschap is tot op heden om niet

¹⁰ Zie IAHRM *Moiwana Community v. Suriname*, 15 juni 2005, par. 205-207.

¹¹ Zie IAHRM *Moiwana Community v. Suriname*, 15 juni 2005, par. 233.

¹² Zie par. 205-206 en 233 (*and decides*, nr. 1) van de Moiwana-uitspraak.

¹³ Zie par. 207 en 233 (*and decides*, nr. 1) van de Moiwana-uitspraak.

¹⁴ Zie Moiwana-uitspraak, par. 86 (33). Ook in par. 158-159 wordt de moord op Gooding geplaatst in het kader van de *obstruction of justice* van het onderzoek naar Moiwana. Andere incidenten die het IAHRM als zodanige belemmeringen aanmerkt zijn de bevrijding onder dwang door militairen van de aangehouden militair Orlando Swedo uit de plaats waar hij door de politie was ingesloten (18 april 1989); de verklaring van Bouterse dat hij geen verder onderzoek naar de militaire operatie in Moiwana zou toestaan (par. 86 (27), 157) en de moordaanslag op Stanley Rensch (6 december 1989). Zie par. 86 (33). Het IAHRM spreekt in dit kader ook wel over geweldadige belemmeringen van het onderzoek (*violent obstructions of justice*), zie par. 163 en 202.

¹⁵ Zie in het bijzonder par. 207 van de Moiwana-uitspraak en 233 (*and decides*, nr. 1). Deze opdracht (dit bevel) aan Suriname is herhaald in de Moiwana *compliance monitoring*-beslissingen van het IAHRM uit 2010 (par. 11) en 2018 (par. 7, 8, 19-20).

opgehelderde redenen aan Surinaamse dovemansoren gericht. In het machtstijdperk van Bouterse werd dit klaarblijkelijk veroorzaakt door de toen geldende precaire machtsverhoudingen. Bouterse zag er kennelijk geen brood in de strop om zijn eigen nek te binden.

Op grond van artikel 68 AVRVM is Suriname verdragsrechtelijk verplicht deze beslissingen van het IAHRM na te leven. De mensenrechten die Suriname door bewerkstelling en bestending van straffeloosheid heeft geschonden, zouden door naleving van de Moiwana-uitspraak, ook al is die naleving erg laat, weer enigszins worden gehandhaafd.

Het stuit me eerlijk gezegd ook tegen de borst dat de regering Santokhi, die geen gelegenheid voorbij laat gaan zich te tooien met de veren van de rechtsstaat en de mensenrechten, nu al jarenlang een pijnlijke beslissing van een internationaal mensenrechtenhof aan haar laars lapt. De nabestaanden van de 39 dodelijke slachtoffers van het Moiwana-bloedbad, onder wie ook kinderen, vrouwen en ouderen zijn te betreuren, en de nabestaanden van Herman Gooding hebben recht op meer.¹⁶ Voorkomen moet worden dat de wedergeboorte van de Surinaamse rechtsstaat een dun laagje vernis wordt waaronder stuitend onrecht schuilgaat.

Voor de situatie waarin hogere regels, zoals verdragsbepalingen en de verplichtingen die daaruit voortvloeien, in strijd komen met nationale wettelijke bepalingen, bevat het recht extra regels om deze conflicten op te lossen. Een daarvan is de regel dat hogere regels voorgaan op lagere regels (*Lex superior derogat legi inferiori*). Deze Lex superior-regel is voor eenieder verbindende bepalingen van overeenkomsten – en daaronder vallen de mensenrechten neergelegd in het AVRVM – ook in de Surinaamse Grondwet vastgelegd (art. 106 Grondwet).

Zou de Surinaamse rechter – ten onrechte – van oordeel zijn dat de Moiwana-moorden en de moord op Herman Gooding ingevolge artikel 96 Sr zijn verjaard, dan volgt uit artikel 106 Grondwet dat artikel 96 Sr niet mag worden toegepast, omdat die toepassing niet verenigbaar zou zijn met het AVRVM en de daaruit voortvloeiende verplichtingen.

Amsterdam, 11 augustus 2024

¹⁶ Het IAHRM stelt onder 'VIII Proven facts' in par. 86 (15) en par. 86 (16) 'at least' 39 dodelijke slachtoffers vast.